

ALEVİ-BEKTAŞI KÜLTÜRÜNDE NASİHATLERİN DEĞERLER EĞİTİMİNDEKİ ÖNEMİ VE İSLAHİYE-KABAKLAR KÖYÜNDE VERİLEN NASİHATLER¹

Mehmet YAVUZ²

Öz

Yüzyıllardır dışarıdan müdahalelere maruz kalan Alevi-Bektaşî kültürü günümüzde ritüelleri, edebiyatı ve sosyal yaşantısı ile tüm sosyo-kültürel yapısını yaşatmaktadır. Günümüze kadar gelmesinde sözlü kültürün büyük katkısı olan Alevi-Bektaşî kültür ve yaşantısının şekillenmesinde, yeni yetişen nesillere Aleviliğın edep-erkân ve yolunun öğretilmesinde sözlü kültür ürünlerinden biri olan ‘nasihat’lerin önemi büyüktür. Alevi-Bektaşî kültüründe nasihatler, kişilerin toplumsal, ahlaksal ve inançsal değerlerinin öğretilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu çalışmada da nasihatlerin bu rolü anlatılmaya çalışılacak ve örnek olarak bir Alevi köyü olan Gaziantep İline bağılı, İslahiye İlçesi, Kabaklar Köyü halk kültürü incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Nasihat, Alevilik, Bektaşilik, Değerler Eğitimi, Sözlü Kültür, Kabaklar Köyü

¹ Bu metin Eski şehir Osmangazi Üniversitesinde 26-28 Ekim 2011 tarihinde düzenlenen Değerler Eğitimi Sempozyumunda Sözlü Bildiri Olarak Sunulmuştur.

² Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı/Türk Halk Edebiyatı, Yüksek Lisans Öğrencisi, memetyyz@gmail.com

0. AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM

0.1. Çalışmanın Amacı:

Bu çalışmanın amacı toplumsal değerlerin öğretiminde “nasihatlerin” rolünü göstermektir. Sözlü kültür ürünleri arasında yer alan nasihatlerden bahsederken bu kültürün yaşayan canlı örneklerinden biri olan Alevi-Bektaşî toplumunu ele alıp, örnek olarak ise Gaziantep’in İslahiye İlçesine bağlı bir Alevi köyü olan Kabaklar Köyü gösterilecektir. Çalışma boyunca “nasihat”, “sözlü kültür” ve “toplumsal değerler” konusuna değinerek, bu değerlerin öğretilmesinde nasihatlerin işlevini örnekler üzerinden göstermeye çalışılacaktır.

0.2. Kapsam:

Çalışma, İslahiye’nin Kabaklar Köyü’nde verilen nasihatler ile sınırlandırılmıştır. Halen canlı bir biçimde Alevi kültürünü yaşayış ve inançsal açılarından sürdüren Kabaklar köyü çalışmanın konusu olan “*Alevi-Bektaşî*” konusunda bir fikir edinilmesine yardımcı olacaktır.

0.3. Yöntem:

Bu çalışmanın hazırlanmasında Kabaklar Köyünde alan araştırması, mülakat, röportaj, kılavuz ve kaynak kişilerden yararlanıldı. Ayrıca konu ile ilgili

Bunların yanı sıra Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük ve Atasözleri ve Deyimler Sözlüğünde nasihat veya öğüt kelimesinin örnekleri şöyledir;

- *B* *ğ* . (yaşanan olaylar, öğütlerden çok daha etkilidir.) ve yine aynı anlama gelen, “Bir felaket bin nasihatten yeğdir.” TDK(1971:168)
- *İ* , (Bir kimse başkalarına iyi öğüt verebilir ama ün veremez, kişi ünü ancak kendisi kazanabilir.) TDK(1971:278)
- *ş* . (Tembel, kendisine buyurulan işi yapmamak için ya onun yapılmasına ihtiyaç bulunmadığını söyler ya da buyurulan biçimde değil, kendisinin işine gelen biçimde yapmayı önerir.) TDK(1971:322)
- . (Nasihat etmek.) TDK(1998:1633)

Yukarıda başlıca sözlüklerden kısaca tanımlamaya çalıştığımız nasihat ve öğüt dilimize nasihat etmek ya da nasihat vermek olarak girmiştir. Nasihatın genel bir tanımını yapılacak olunursa; “yaşça büyük kimselerin kendilerinden yaşça küçük kimselere iyi ve doğru olanı göstermek amacıyla uymasını istediği kuralları sözlü olarak anlatan ifade biçimi” olarak nitelendirilebilir.

2. ALEVİ-BEKTAŞİ KÜLTÜRÜ VE SÖZLÜ KÜLTÜR

A , *ıı* *ğ* *ıı* *ş* *ı*
ı *ı* *ı* . *B* *A* *ığı* *ıı*
B *ışı* , *A* *ıı* () . Okan(2004:65) *A* *ğ* *ş*
ığı *ş* *şı* *ııı* *ı* *ş* . Dierl(1991:131)

Alevi-Bektaşî kültürü yukarıda kısaca bahsetmeye çalıştığımız gibi sosyo-kültürel yapısı, yaşayış ve inanç biçimi sözlü kültüre dayanan bir gelenektir. Alevilikte inanç ve yaşam biçimleri kulaktan kulağa sözlü bir biçimde günümüze kadar (değişiklikler olsa da) gelmiştir. Örneğin;

ğ *ı* *ı* *B* *ş* *ı* .
ı *ı* *ıı* *ş* , , *Aşı* *ı* ,
ı *ğ* *ı* *ış* *ı* . Özcan(2009:5)

Anadolu Alevilerinin edebiyatı, sözlü kültürü canlı bir biçimde yaşayan örneklerden birisidir. Bu kültür bugüne kadar kulaktan kulağa gelerek çeşitli deformasyonlara uğratılmışsa da halen etkisini sürdürmekte, ayin-i cemlerde, halk inancında, âşık ve ozanların eserlerinde yaşamaktadır. Bu konuyla ilgili Doç. Dr. Hüseyin Özcan bir kitabında şöyle demiştir; “*A* *A* *ğ* *A* . *B* *ı* *ş* *ı*
ışı *ı* *ıı*
ı *ıı* . Özcan(2007:128)

Yani Özcan’a göre Aleviliğin günümüze kadar etkin bir biçimde gelebilmesinin önemli bir etkeni yazlı kültürden ziyade sözlü kültüre dayalı olmasıdır.

Alevi-Bektaşî kültürü günümüzde ritüelleri, edebiyatı ve sosyal yaşantısı ile tüm sosyo-kültürel yapısını yaşatmaktadır. Bu kültürün varlığı büyük ölçüde sözlü kültüre dayanmaktadır. Sosyal yaşantısını kendi içinde geliştiren türkü, mani, ninni, deyiş, nefes, duaz-ı imam, nasihat gibi yine sözlü kültür ürünlerine borçludur.

topluluklarında sözlü kültür ile sürdürülmektedir. Bu değerlerin eğitilmesinde de kullanılan önemli yöntemlerden birisi “nasihatlerdir”.

Yani Alevi-Bektaşî kültürüne göre “değerin” tanımını yapacak olursak; ğ ,

ı ı , ğ A ğ - - ğ ı ,
ğ ş ş ı ı ş , , ı
olan ı .

2.2. Alevi-Bektaşî Kültüründe Toplumsal Değerler ve Nasihatler

Türkiye’deki Alevi zümrelerinin değişmeyen ahlaki kuralı eline, diline, beline sahip olmak ve bunu her hal ve şartta yerine getirmektir. Fıġlalı(1990:372)

Alevi-Bektaşî kültüründe bu gibi ahlaki kuralların ve diğerk toplumsal değerlerin öğretilmesinde başvurulan önemli kaynaklar tek yazılı kutsal kaynak olan ‘buyruk’ ardından ‘mürşid’, ‘dede-baba’dır. Ondan sonra ise toplumsal anlamda; Hazreti Peygamber, Hazreti Ali ve erenlerin, evliyaların, ulu ozanların, sözleriyle nasihatleri, bireysel anlamda ise anne, baba ve aile büyüklerinin söz ve nasihatleridir.

Giriş kısmında tanımı yapılan nasihat kavramı Alevi-Bektaşî kültüründe tıpkı tanımında olduğı gibi bir kimsenin, bir başka kimseye iyiyi ve doğruluğı gösterici ifadelerle iyi-kötü olan durumları aydınlatması için verdiğı öğütlerdir. Bu öğütlerle kişi aydınlatılmaya çalışılır. Bu bakımdan Alevilikte küçük, çocuklara, gençlere ve yaşça küçük kimselere toplumsal ve bireysel gelişimleri için nasihatler verilir. Bu nasihatler genelde dede tarafından ayin-i cemlerde, zakirin söylediğı duaz-ı imamlarda, deyişlerde verilir. Aşağıda bahsedilecek olan Kabaklar Köyü nasihatlerin hangi ortamda nasıl verildiğini ve Alevilikte nasihatın ne amaçla verildiğini örnekleriyle göstermeye yardımcı olacaktır.

2.2.1. Değerler Eğitime Örnek Olarak Kabaklar Köyünde Verilen Nasihatler:

Alevilikte Dede’ye bağılılık, onun verdiğı öğütleri tutmak mutlakdır. Bu bakımdan Kabaklar Köyünde nasihat içerikli sözlerin merkezi genellikle önce “buyruk” ardından Dede olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra Hz. Peygamber, Hz. Ali, Hacı Bektaş-i Veli, yedi ulu ozan, erenler ve evliyalar gibi önemli zatların verdiğı nasihatleri tutmak, o nasihatleri inanç ve toplumsal açılardan referans almak sözlü bir kural gibidir.

Kabaklar Köyünde nasihatler sosyal hayata yön vermektedir. Cem, düğün, ve cenaze gibi törenlerde Dede’nin verdiğı nasihatler kişilerin toplumsal değerler hakkında eğitilmesinde katkı sağlamaktadır.

Kabaklar Köyünde Kaynak Kişiler(KK) ile yapılan mülakatlar sonucu ortaya çıkan nasihat içerikli sözlerden bazıları şöyledir;

- Eline, diline, beline sahip ol!
- Kulağının duymadığını, dilinle söyleme
- Kötü söz söyleme, o sahibine aittir.
- Harama kuşak çözme(zina yapmak)

Kabaklar Köyünde askere giden gençlere Dede'nin verdiği nasihatler;(KK1, KK2, KK3, KK4.)

- Doğru git, doğru gel
- Haram yeme,
- Zina yapma
- Amirlerine karşı saygılı ol
- Arkadaşlarıyla iyi geçin
- Komşularıyla iyi geçin.

Kabaklar Köyü halk kültüründe hayatın dönüm noktalarından askere gitmek ile ilgili bir inanişaya göre, gençler askere gitmeden evvel Dede'den bir tahta kaşık alır, bu kaşığı askerde iken saklar ve geri döndüğünde Dede'nin elini öperlerdi. Dede ise onlara “doğru gittin doğru geldin, ne gördün, ne işittin” diye sorarlar. Genç ona başından geçenleri anlatır, sonunda da “Allah eyvallah” deyip, dedeye niyaz ederdi. Dede gencin ensesine “ya Allah, ya Muhammed, ya Ali” diyerek üç tane şaplak vurur, “hoş geldin yavrum” derdi. Gençte, Dede'nin ikrarını alırdı. (KK1)

Öte yandan Kabaklar Köyünde Nuri Dede'nin babası Mustafa Dede zamanında cemlerden önce küsler barıştırılırdı. Barıştırıldıktan sonra, komşuluk ve akrabalık ile ilgili nasihatler verilirdi. Eğer bir kadın kocasından şikâyetçi ise, Dede kocayı bir kenara çekip, uzun-uzun nasihatlerde bulunurdu. (KK5, KK6)

Dede'nin dışında Kabaklar Köyünde anne-baba'nın çocuklarına yaptığı nasihatlere bakacak olursak; geçmişten beri Kabaklar Köyünde bir annenin kızına verdiği şu nasihat meşhurdur;

- “Kızım bizi mahcup etme, biz Aleviyiz, mutlaka dürüst olmak zorundayız. Dünya mallarına, nimetlerine gözünü dikme” (KK1, KK7)

SONUÇ

Nasihatlerin, Alevi-Bektaşî kültüründe değerlerin eğitimindeki rolü, amacı ve nasıl kullanıp, icra edildiğinin anlatılmaya çalışıldığı bu çalışmada özetle sözlü kültürün önemli parçalarından biri olan nasihatlerin Alevi-Bektaşî kültüründe toplumsal, inançsal, ahlaki değerlerin öğretilmesinde etkin bir yol olduğu söylenebilir. Özellikle inceleme yapılan Kabaklar Köyü'nde verilen nasihatlerin nasihat kavramına uyması, ders verici, iyiye sevk edici yönlerinin baskın olması ve Alevilikle ilgili çeşitli kuralları, yasakları, ritüel ve gelenekleri gelecek kuşaklara en sade biçimiyle bırakılması açısından önem arz etmektedir.

Sözlü kültürün Alevi-Bektaşî edebiyatını ozanlar ve aşıklar tarafından günümüze ulaştırdığı gibi nasihatlerde bir nevi Alevi-Bektaşî sosyal hayatını, ritüel ve inançsal adetlerini günümüze taşıdığı kanısına varılmaktadır.

Bu çalışmayı oluşturma aşamasında yararlanılan kaynak kişilerden beşte dördü bu nasihatleri çocuk yaşlarda öğrendiklerini yalnız ayin-i cemlerde mi, yoksa evde, köy kahvehanesinde büyüklerinden mi, anne-babasından mı öğrendiğini bilmiyor. Ancak küçük yaşlardan itibaren bu nasihatlerin akıllarına kazındıklarını ve hiç unutmadıklarını, askerdeyken, evlenirken, gurbete giderken hep bu nasihatleri tuttuklarını söylemektedirler.

- BRIDGE, B.(2003). “S... ..” İstanbul: Beyaz Yayınları
- Büyük Larousse.(1986). ... (c.6, s.2934.) İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.(2006). “*Nasihah*.”(Haz. M. Çağrııcı.) (c.32,s.408).Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- DEVELLİOĞLU, F.(2006) “... .. (23.Baskı) Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları
- DIERL, A. J.(1991) İstanbul: Ant Yayınları
- DİLMAÇ, B. , BOZGEYİKLİ, H. , ÇIKILI, Y. (2008). Değerler Eğitimi Dergisi, 6(16), 69-91.
- FIĞLALI, E. R.(1990) Ankara: Selçuk Yayınları
- OKAN, M.(2004) Ankara: İmge Kitabevi
- ÖZCAN, H.(2007) İstanbul: Fatih Üniversitesi Yayınları
- İstanbul: Akademik Eksen Yayınları
- SAMİ, Ş.(2004) “... ..” (1.Baskı) İstanbul: Kapı Yayınları
- Türk Dil Kurumu.(1998). Cilt 1-2 (9. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu.(1971). (Haz. Ömer Asım Aksoy.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kaynak Kişiler

1. Muharrem Gürocak, 55,Lise, Emekli. (KK1)
2. Ali Necef Gürocak,53,Lise, Emekli. (KK2)
3. Hünkâr Köroğlu,47, Lise, Köy Korucusu. (KK3)
4. Suna Gür, 80, İlkokul, Ev Hanımı.(KK4)
5. Meral Gür,(50), Üniversite, Öğretmen.(KK5)
6. İbrahim Yükselici,80 İlkokul, Emekli. (KK6)
7. Kaygusuz İbrahim 85, Eski Zâkir(-) (KK7)